



Statsforvalteren i Innlandet

November | 2021

Skjøtselsplan for Børstadstranda

Åkersvika naturreservat

Av Erica Neby





Statsforvalteren i Innlandet
November | 2021

Forfatter: Erica Neby
Tittel: Skjøtselsplan for Børstadstranda. Åkersvika naturreservat.

Forsidebildet: Flybilde over Børstadstranda tatt 18. september 1956.
Foto: ©norgebilder.no

© 2021 Forfatterne



Rapporten er lisensiert under «Creative Commons Navngivelse - Ikke Kommersiell - Del På Samme Vilkår 3.0 Norge»-lisensen som er gjengitt her: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/no/>

Kulturlandskap

Det er menneskenes bruk av naturen som har gitt oss ulike kulturlandskap. Det var i kulturlandskapet mennesker fant mat til både husdyr og seg selv gjennom skjøtselsmetoder som for eksempel beite, slått, brenning og styving av løvtrær. Disse skjøtselsmetodene gav opphav til flere artsrike naturtyper, men dessverre er nå mange av disse naturtypene i ferd med å forsvinne.

Vi har endret vår måte å bruke naturen vesentlig bare de siste 50 årene. Før 70-tallet var det relativt vanlig på Hedmarken å brenne vegetasjonen nærmest vannet, for å deretter slippe dyrene ut på beite om sommeren, alternativt å slå vegetasjonen på sensommeren for å bruke det til fôr. Med dagens rasjonelle jordbruksmetoder er det svært få arealer langs Mjøsa som blir skjøttet ved disse metodene lenger. Dette har ført til at tidligere artsrike strandenger og strandbeiter har grodd igjen.

De artsrike naturtypene det siktes til ovenfor er ugjødsle naturbeitemarker, beiteskoger, hagemarker, strandenger, slåtteenger og slåttemyrer. Slike naturtyper har ofte et høyt artsmangfold, siden konkurransesterke arter holdes aktivt tilbake gjennom skjøtsel. Da er det flere arter som klarer å etablere seg i området, og vi får et større mangfold av arter.

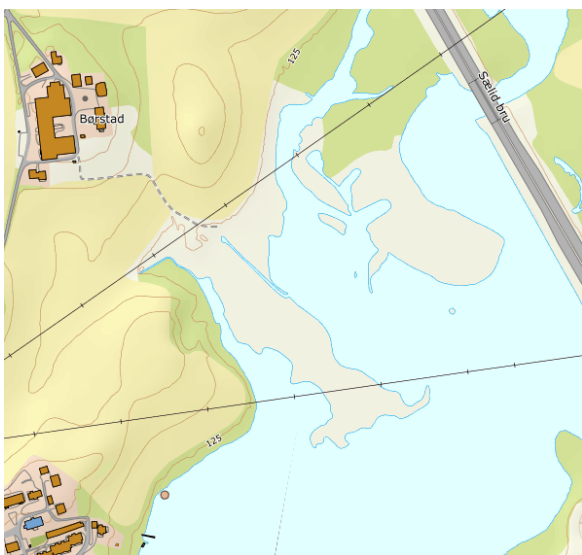
Viktige naturtyper og arter i området

Børstadstranda har tidligere vært benyttet til beitemark, og i den forbindelse har deler av området vært brent regelmessig. Tidligere var dette arealet uten trær, men nå er det store forekomster av ulike vierarter (*Salix* spp.), bjørk, osp med videre i området.

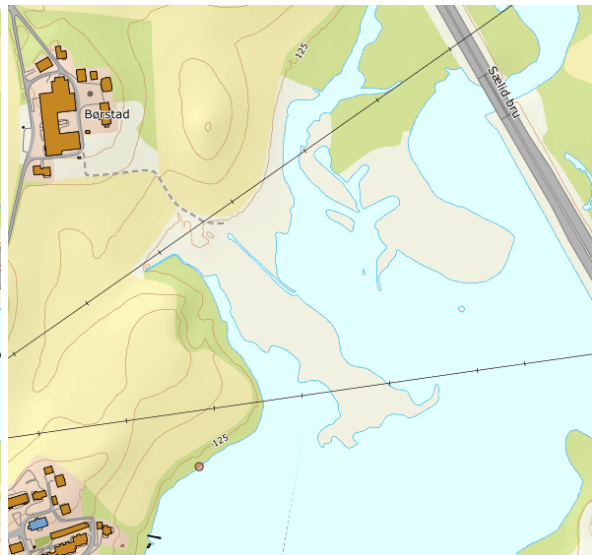
Noe som også har forandret seg i senere tid er utbredelsen av vassrørkvein. På arealer som tidligere var dominert av arter som for eksempel stolpestarr og myrapp, har nå vassrørkvein overtatt arealene. Andre arter som vokser her i dag er sennegras, åkertistel, engreverumpe, myrapp, stolpestarr og elvesnelle.

Også de små pusleplantene, altså små konkurransesvake og fuktighetskrevende planter som for eksempel firling og trefelt evjebloom, som lever på mudderbankene i vannet, har blitt fåtallige. Dette skyldes nok mer vannstandsendringer enn opphørt beite/brenning. Det var ei større sone med små sump- og vannplanter før vannstandsreguleringsendringen i 1961. Etter dette har sommermånedene hatt betydelig mer vann enn før 1961, hvilket reduserer pusleplantenes leveområde.

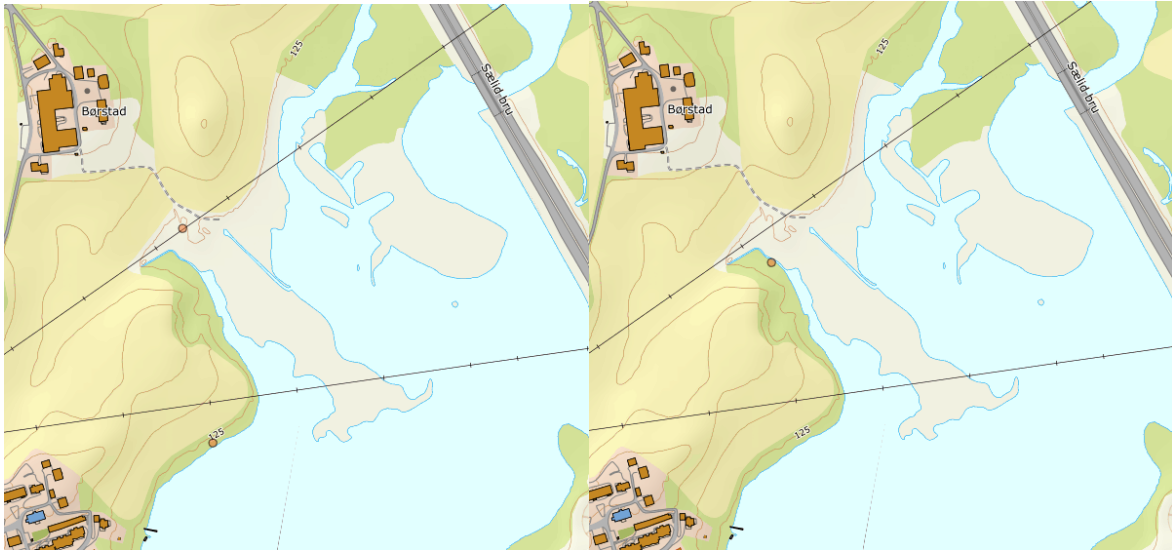
Av registrerte rødlistearter (Rødlista 2021) på Børstadstranda finnes mandelpil (nær truet) og myrstjerneblom (sårbar) i kantsona langs vannet i vest (fig. 1 og 2), det gjør også tuestarr (nær truet), men denne finner vi i tillegg på sumpmarken ved den nordlige kraftlinja (fig. 3). Kildegras (nær truet) vokser rett utenfor skogbeltet i vest (fig. 4). Vannplantene firling (sårbar), trefelt evjebloom (sterkt truet) og kranstusenblad (sårbar) vokser alle i vannet (vannet varierer i høyde under året). Disse vises i figur 5.



Figur 1. Forekomst av mandelpil (NT).



Figur 2. Forekomst av myrstjerneblom (VU).



Figur 3. Forekomst av tuestarr (NT).

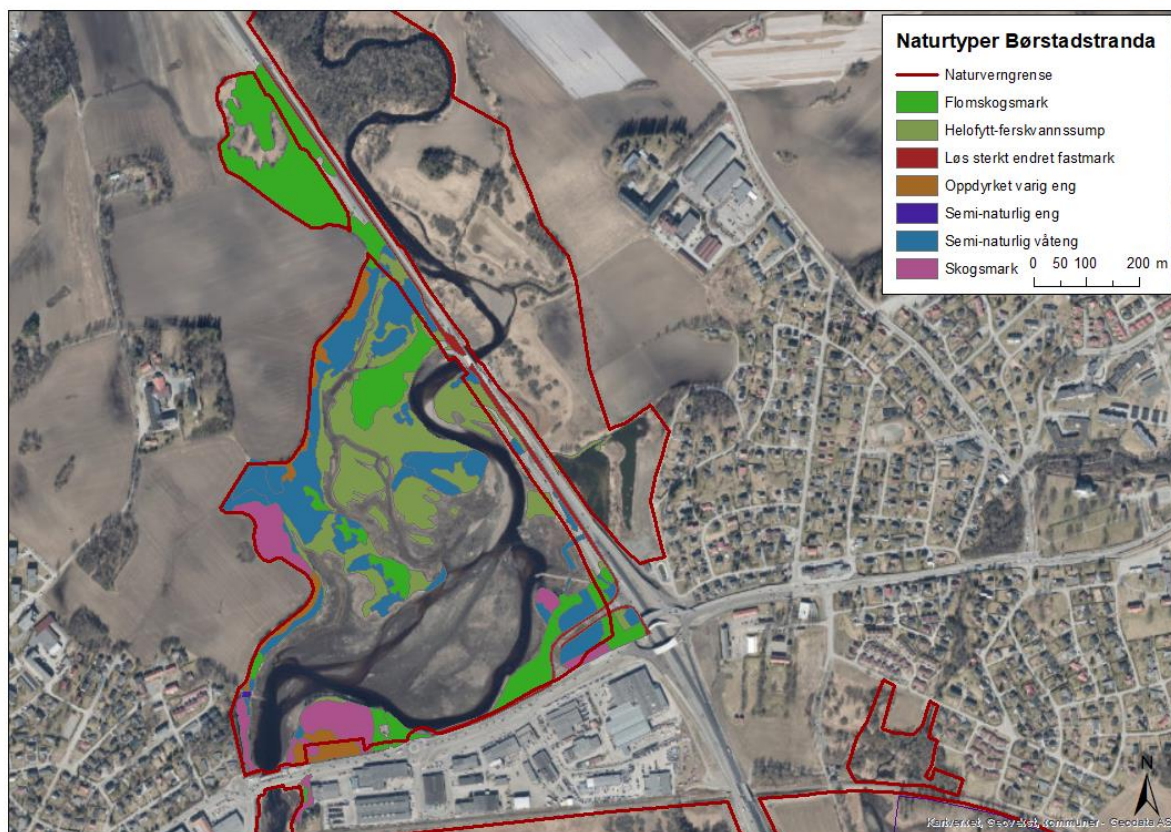
Figur 4. Forekomst av kildegras (NT).



Figur 5. Forekomst av firling (VU), trefelt evjebloom (EN) og kranstusenblad (VU).

Åkersvika naturreservat ble NiN-kartlagt (Natur i Norge, versjon 1.0.0) i 2015 i forbindelse med planlegging av firefelts E6 gjennom reservatet (figur 6). De registrerte NiN-typene på Børstadstranda er:

- Flomskogsmark (VU)
- Skogsmark
- Semi-naturlig våteng (DD)
- Semi-naturlig eng
- Oppdyrket varig eng
- Helofytt-ferskvannssump
- Løs sterkt endret fastmark



Figur 6. De ulike naturtypene på Børstadstranda fra NiN-kartleggingen i 2015.

Her følger en kort beskrivelse av disse naturtypene:

Flomskogsmark – på finmateriale

I området hvor vi planlegger restaurering tilbake til beite, har gjengroinga av diverse busker og trær (svartvier, gråselje, istervier, bjørk og gråor) ført til at området nå er en flomskogsmark som er en rødlistet naturtype i kategorien *sårbar*. Dette er en naturtype som er tresatt og som blir flompåvirket jevnlig. Forstyrrelsesprosesser som erosjon og sedimentasjon er vanlig i flomskogsmarken, siden vanntilførselen varierer i mengde og hastighet i løpet av året. Det er ofte rikelig med vårblostmrende karplanter på bakken, men ellers er felt- og bunnsjiktet sparsomt utviklet.

Skogsmark - lågurtskog

Dette er en skyggefull skog med urter og gras. Skogbunnen har varierende mosedekning av delvis mer krevende arter, og god bonitet med tett tresjikt og lite lys kan ofte begrense undervegetasjonen, slik at deler av skogbunnen er dekket av lauvstrø. Denne naturtypen forekommer helt i vest på Børstadstranda.

Semi-naturlig våteng – intermediær

Denne naturtypen har nest størst utbredelse på Børstadstranda. Det er enger med relativt tett og høy vegetasjon dominert av urter, gress og gresslignende planter. Bunnsjikt mangler eller er sparsomt. Regelmessig tilførsel av elve- eller innsjøvann med mineralmateriale gir høy jordfuktighet og relativt næringsrike forhold. Spredte busker og

trær kan forekomme. Det foreligger for lite data for å kunne si at denne naturtypen har gått tilbake i utbredelse, og derfor er den satt i kategori *datamangel* på rødlista. Det er dog sannsynlig at mange semi-naturlige våtenger har grodd igjen med busker og trær, og er i dag en type skog eller sumpskog. Det er dette som har skjedd på Børstadstranda, der hvor vi nå finner flomskogsmarken på kartet i figur 1.

Semi-naturlig eng – med hevdpreg

Denne naturtypen forekommer kun på et lite areal ved det gamle bryggeanlegget på Disen. Dette er en åpen engtype med gras og urter, som bærer preg av å ha vært skjøttet i lenger tid. Arealet inngår ikke i restaureringsarealet, og derfor gis ingen utdypende beskrivelse av naturtypen her.

Oppdyrket varig eng – med lite intensivt hevdpreg

Denne naturtypen finner vi i anslutning til dyrket mark og omfatter innmarksarealer som over lengre tid har blitt benyttet til dyrking av grasvekster og som ikke inngår i regelmessig rotasjon med korn eller andre ettårige jordbruksvekster. Dette er arealer som brukes til fôrhøsting (høyslått eller silo) og/eller til beite, og som er dominert av innsådde grasarter. Til forskjell fra mer intensivt drevne enger kan oppdyrket varig eng med lite intensivt hevdpreg være upløyd eller pløyd med lengre mellomrom, og engene er preget av mindre gjødsling og sprøyting. Ugrasvegetasjon med kortlevde og nitrofile arter og flerårige arter i engkanten inngår i typen.

Helofytt-ferskvannssump

Denne naturtypen dekker mest areal på Børstadstranda og karakteriseres av høyvokst, tett vegetasjon med vanntilpassede arter av urter, gress og gresslignende planter. Her finnes store belter av sennegras, vassrørkvein, skogrørkvein, myrrapp, stolpestarr, elvesnelle og strandrør. Naturtypen forekommer langs innsjøer og elver.

Løs sterkt endret fastmark

Løs sterkt endret fastmark omfatter menneskebettinget forstyrrelse av fastmarka der eksisterende vegetasjon tildekkes eller fjernes og nytt løsmassedekke eksponeres for biologisk produksjon. Typiske eksempler på sterkt endret fastmark med løsmassedekke er masseuttaksområder (sandtak og grustak) og massedeponier (jord-, sand- og grustipper). På Børstadstranda finnes denne naturtypen langs E6, og er ikke en naturtype vi trenger å fokusere mye på i denne skjøtselsplanen.

Skjøtsel

For å gjøre Børstadstranda mer attraktivt for våtmarksfugl, eksempelvis vadefugler og gress, er det i kompensasjonsplanen for firefelts E6 sagt at området skal restaureres tilbake til beiteareal. Dette er også nedfelt i forvaltningsplanen for Åkersvika (2020). Beiting vil kunne stanse og/eller forsinke gjengroingen av de tidligere treløse arealene med helofytt- ferskvannssump, og bidra til økt artsmangfold.

Beitedyr vil bidra til at vegetasjonen holdes nede. Tråkk fra dyra vil blottlegge jord og gjøre det lettere for ett- og toårige planter å spire. Dette bidrar også til mer areal som er egnet for pusleplanter og vadefugl på matsøk.

Rydding av vegetasjon i området vil være en fordel for vadefugl og arter som trives i åpne områder, men kan være negativt for fuglearter som for eksempel sangere som trives i buskvegetasjon.

Det er problematisk at gjengroingsarealene på Børstadstranda er en truet naturtype i seg selv, flomskogsmark. Derfor må vi vurdere nøye hvor mye av denne naturtypen vi kan redusere, for at den fremdeles skal kunne eksistere, samtidig som arealet blir mer åpent. Siden det er de ytre arealene mot vannet som benyttes av våtmarksfugl, vil vi prioritere å åpne opp disse arealene mest mulig og beholde de beste flomskogsmarkområdene slik de er i dag. Se kart i figur 7 nedenfor.



Figur 7. Plan for hogst og gjerde på Børstadstranda.

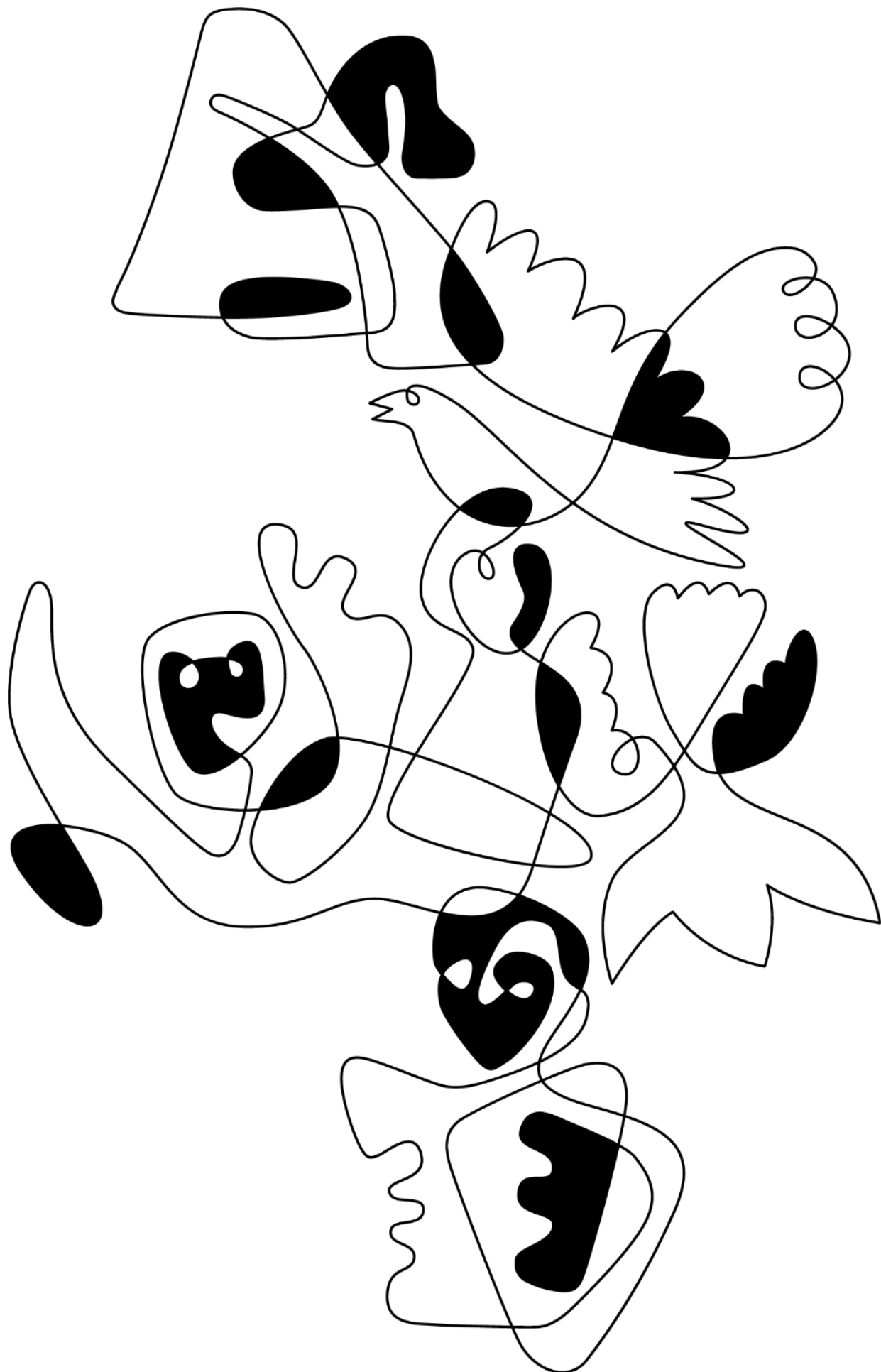
Det skal settes opp et permanent husdyrgjerde beregnet for både stor- og småfe. Nøyaktig plassering av gjerdet må avklares med grunneier, og en må regne med noe vegetasjonsrydding i gjerdetraséen. Ideelt sett bør området i fremtiden beites av storfe, gjerne i kombinasjon med småfe for optimal beiting på vegetasjonen. Beitetrykket må ikke bli for svakt, slik at busker og trær vokser til etter hogsten, men heller ikke for hardt, slik at vegetasjonen blir borte.

Beitearealet må ikke gjødsles eller tilsås med fremmede plantearter.

Skjøtsel etter hogst

Det kan hende at det ferdigrestaurerte arealet vil trenge litt skjøtsel i etterkant for å bli kvitt arter som dyrene ikke spiser eller for å redusere strølaget. Da vil brenning, beitepusser og ryddesag være aktuelle skjøtselsmetoder.

På beitemark som ikke har vært i bruk på lang tid, har det som regel dannet seg et strølag i form av vissent gras, blader og kvister fra trær. Re-introduksjon av beitedyr vil kunne få bort mye av strølaget, men hvis strølaget er for tykt kan brenning vurderes. Ved grasbrenning skal man svi av marka tidlig på våren mens det fortsatt er fukt i bakken, slik at man unngår torvbrann. Ved en kontrollert og begrenset brenning unngår man å skade røtter og jordsmonn. Lett avbrenning endrer ikke vegetasjonstypen og bidrar heller ikke i nevneverdig grad til noen gjødslingseffekt. Det er dog problematisk med brenning om våren med tanke på trekkfuglenes ankomst til Åkersvika. Det kan kunne brennes på utvalgte arealer i ulike år, slik at trekkfuglene alltid har en plass å være på.



STATSFORVALTEREN I INNLANDET

Postboks 987, 2604 Lillehammer | sfinpost@statsforvalteren.no | www.statsforvalteren.no/innlandet

